

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2026

ΘΕΜΑΤΑ & ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

08 Ιουνίου, 2026

**ΙΣΤΟΡΙΑ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ**

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

ΩΘΗΣΗ

Αφειτηρία το μέλλον

Επιμέλεια: Ομάδα Φιλολόγων
<https://www.othisi.gr/frontistirio/>

Δευτέρα, 08 Ιουνίου 2026

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΘΕΜΑ Α1

Α1. Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων ιστορικών όρων:

- α. Εθνικές γαίες
- β. Οργανικός Νόμος
- γ. Εθνικόν Κομιτάτον

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Α1.

α. «Εθνικές γαίες» (σελ. 23-24):

Οι ακίνητες, κτηματικές ιδιοκτησίες των Οθωμανών στις περιοχές που περιήλθαν στον έλεγχο του ελληνικού κράτους. Η γη αυτή ανήκε είτε στο οθωμανικό δημόσιο, είτε σε μουσουλμανικά ιδρύματα, είτε σε ιδιώτες, ως ιδιοκτησία ή ως δικαίωμα νομής (εκμετάλλευσης). Οι περιουσίες αυτές περιήλθαν στην κυριότητα του ελληνικού κράτους «επαναστατικώ δικαίω», δηλαδή με βάση το δίκαιο της Επανάστασης. Για τις ελληνικές επαναστατικές κυβερνήσεις αποτέλεσαν το πρώτο και, ουσιαστικά, το μόνο κεφάλαιο στη διάρκεια του πολέμου, γι' αυτό και χρησιμοποιήθηκαν ως υποθήκη για τη σύναψη δανείων ή ως μέσα εξασφάλισης εσόδων, μέσω της εκποίησης (= πώλησης) τους. Η έκταση των γαιών αυτών μπορεί να υπολογιστεί μόνο κατά προσέγγιση. Υπολογίζεται ότι ανερχόταν χονδρικά σε 4.000.000 έως 5.000.000 στρέμματα.

β. Οργανικός Νόμος (1900) (σελ. 208):

Με τον Οργανικό Νόμο του 1900 αντιμετωπίστηκε με επιτυχία από την Κρητική Πολιτεία το καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας. Δόθηκε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή του Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις έως σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.

γ. «Εθνικόν Κομιτάτον» (σελ. 77):

Πολιτικός σχηματισμός με μικρότερη απήχηση στην **Εθνοσυνέλευση του 1862-1864** υπό τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη που υποστήριξε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, οικονομική ανάπτυξη και μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και το στρατό, πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

ΘΕΜΑ Α2

Α2. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας το γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πληροφορία και δίπλα του τη λέξη Σωστό, αν η πληροφορία είναι σωστή, ή τη λέξη Λάθος, αν η πληροφορία είναι λανθασμένη:

- α. Θεμελιωτής και πρώτος διοικητής της Εθνικής Τράπεζας (1841) υπήρξε ο Εϋνάρδος.
- β. Με το Σύνταγμα του 1864 ορίστηκε ως πολίτευμα της Ελλάδας η συνταγματική μοναρχία.
- γ. Στις βουλευτικές εκλογές του Νοεμβρίου του 1920 ηττήθηκε το κόμμα των Φιλελευθέρων.
- δ. Το Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας συντάχθηκε κατά το πρότυπο του ισχύοντος τότε ελληνικού συντάγματος.
- ε. Κατά την περίοδο της αρμοστείας του Αλ. Ζαΐμη επανήλθε η πολιτική ομαλότητα στην Κρήτη.

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Α2.

- α. Λάθος
- β. Λάθος
- γ. Σωστό
- δ. Σωστό
- ε. Σωστό

ΘΕΜΑ Β1

Β1. Ποια προϊόντα εξήγαγε η Ελλάδα κατά τον πρώτο αιώνα της ανεξαρτησίας της και ποια ήταν η σημασία του καθενός στο σύνολο των ελληνικών εξαγωγών;

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Β1. [Σχολικό βιβλίο: σελ.18]

Αν λάβουμε υπόψη τις παραγωγικές δυνατότητες της Ελλάδας στη διάρκεια του πρώτου αιώνα της ανεξαρτησίας της, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του εξωτερικού της εμπορίου αφορούσε γεωργικά προϊόντα. Στις εξαγωγές, περισσότερο από τα 2/3 (σε αξία) του συνόλου, ήταν γεωργικά προϊόντα. Η γενική τάση μάλιστα οδηγούσε προς τη διεύρυνση του ποσοστού των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων, που έφτασαν να αντιπροσωπεύουν τα 3/4 των συνολικών εξαγωγών στη δεκαετία 1900-1910. Στην κατηγορία αυτή την πρώτη θέση είχε η σταφίδα, που από μόνη της πλησίαζε σε αξία το 1/2 των συνολικών εξαγωγών. Ακολουθούσε με μεγάλη διαφορά το ελαιόλαδο και, μετά το 1900, το κρασί.

Εκτός από τα παραπάνω είδη, εξάγονταν μικρές ποσότητες φυτικών προϊόντων για βιομηχανική επεξεργασία, το βαμβάκι, για παράδειγμα, την εποχή του αμερικανικού εμφυλίου πολέμου ή ο σταθερά ανερχόμενος καπνός, που όμως αντιπροσώπευε ακόμα ασήμαντο ποσοστό των εξαγωγών (2-3%). Μέχρι το 1880 επίσης

υπήρχε σημαντική εμπορική κίνηση στα κατεργασμένα δέρματα, η οποία όμως σχεδόν εξαφανίστηκε στη συνέχεια. Στην κατηγορία των πρώτων υλών, τις εξαγωγές συμπλήρωναν τα μεταλλευτικά προϊόντα, που από το τέλος του 19ου αιώνα πλησίαζαν το 1/5 της συνολικής αξίας των εξαγωγών. Επρόκειτο κυρίως για μόλυβδο, για μαγγανιούχα μεταλλεύματα, για σμύριδα και θηραϊκή γη. Οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων ήταν κυριολεκτικά ασήμαντες.

ΘΕΜΑ Β2

Β2. Ποιες ήταν οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής στην εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας;

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Β2. [Σχολικό βιβλίο: σελ.166-167]

Το προσφυγικό ζήτημα, ως συνέπεια της Μικρασιατικής καταστροφής, αποτέλεσε για την Ελλάδα ένα οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό ζήτημα μεγάλης σπουδαιότητας, με επιπτώσεις σε όλους τους τομείς της ζωής του νεοελληνικού έθνους.

Η άφιξη των προσφύγων επηρέασε τόσο τον πληθυσμό όσο και την εθνολογική σύσταση της χώρας, με τις επιπτώσεις στον δεύτερο τομέα να είναι σημαντικότερες. Το 1920 η Ελλάδα είχε 20% μη Έλληνες ορθόδοξους, ενώ το 1928 μόλις 6%. Ο ελληνικός πληθυσμός της Δυτικής Θράκης και της Ηπείρου αυξήθηκε, ενώ η Κρήτη, η Λέσβος και η Λήμνος εξελληνίστηκαν πλήρως. Η κυριότερη όμως μεταβολή στην εθνολογική σύσταση λόγω της εγκατάστασης των προσφύγων συνέβη στη Μακεδονία. Το ποσοστό των μη Ελλήνων ορθοδόξων που ήταν 48% το 1920, έπεσε στο 12% το 1928. Η ενίσχυση του ελληνικού χαρακτήρα της Μακεδονίας είχε μεγάλη σημασία για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Εξάλλου, αραιοκατοικημένες περιοχές της Βόρειας Ελλάδας, κάποιες από αυτές παραμεθόριες, εποίκιστηκαν από πρόσφυγες. Με τον τρόπο αυτό κατοχυρώθηκαν οι νέες περιοχές που ενώθηκαν με την Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους και ενσωματώθηκαν στον εθνικό κορμό.

ΘΕΜΑ Γ1

Γ1. Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφέρετε:

α. τους λόγους για τους οποίους οι Έλληνες προχώρησαν στην οργάνωση πελατειακών δικτύων κατά την προεπαναστατική περίοδο (μονάδες 13) και

β. τον ρόλο της οικογένειας στη διαμόρφωση των πελατειακών δικτύων κατά την ίδια περίοδο (μονάδες 12).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο βαναρός λόγιος Friedrich Thiersch, που έχει έρθει σε στενή επαφή με ελληνικές πολιτικές ομάδες το 1832, έδωσε μια κλασική περιγραφή του συστήματος των πελατειακών σχέσεων:

«Για να κατανοήσει κανείς τη φύση αυτού του συστήματος των πελατειακών σχέσεων και τις υποχρεώσεις που επέβαλλε στους προστάτες, πρέπει να κατανοήσει σε ποια κατάσταση είχαν αφήσει την κοινωνία στην Ελλάδα οι αιώνες, οι χιλιετίες ίσως. Αφού δεν υπήρχε κεντρική εξουσία ικανή να ελέγχει και να υπερασπίζεται τους ανθρώπους, καθένας ήταν αναγκασμένος να αναζητεί αλλού στήριγμα και προστασία. [...] Ύστερα, ο απομονωμένος άνθρωπος έπρεπε να εξασφαλίσει μια θέση ανάμεσα στους άλλους. Ανάλογα με το πόσο αδύνατος ή δυνατός αισθανόταν, γινόταν οπαδός κάποιου ισχυρού, ή συγκέντρωνε ο ίδιος οπαδούς γύρω του».

John A. Petropoulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843)*, Αθήνα, ΜΙΕΤ, 1997, σελ. 67.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Φυσικούς και αξιόπιστους συμμάχους σε έναν κόσμο γεμάτο κινδύνους έβρισκε κανείς [...] στην οικογένεια. Η οικογένεια που περιλάμβανε πολλές γενεές και κλάδους συνήπτε κατά κανόνα οριζόντιες συμμαχίες με άλλες οικογένειες ή πρόσωπα της ίδιας κοινωνικής θέσης και κάθετες με υψηλότερα ιστάμενους πάτρωνες και με τις οικογένειές τους, οι οποίες με τη σειρά τους ανήκαν στην πελατεία ανδρών με επιρροή. [...]

Πέντε θεσμοί συντηρούσαν τις οριζόντιες συμμαχίες οικογενειών, δημιουργούσαν αλληλεγγύη στις κάθετες, ιεραρχικά δομημένες πελατειακές ενώσεις και υποχρέωναν τα μέλη τους να τηρούν ορισμένους κανόνες συμπεριφοράς: γάμος, υιοθεσία, αδελφοποιία και κουμπαριά σε γάμο ή βάπτισμα με κάποιον ισχυρό.

Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936* (μετάφραση: Θόδωρος Παρασκευόπουλος), Αθήνα, ΜΙΕΤ, 2004, τ. 1, σελ. 63-64.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γ1.

α) Κατά την προεπαναστατική περίοδο, για αντικειμενικούς λόγους, οι Έλληνες δεν είχαν τη δυνατότητα να συγκροτήσουν πολιτικά κόμματα. Υπήρχε όμως μια άλλη μορφή υποστήριξης των συμφερόντων τους, τα πελατειακά δίκτυα, στην οργάνωση των οποίων οδήγησαν διάφοροι λόγοι. Αρχικά, σημαντικό ρόλο έπαιξε ο ανταγωνισμός μεταξύ προσώπων για την κατάληψη θέσεων εξουσίας. Ακόμη, καθοριστικής σημασίας ήταν η ελλιπής παροχή προστασίας από μέρους της οθωμανικής διοίκησης προς τους υπηκόους της σε περιπτώσεις αυθαιρεσιών. Τέλος, άλλος ένας παράγοντας υπήρξε η απουσία συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, πράγμα που δημιουργούσε διαρκή αίσθηση αβεβαιότητας στους ανθρώπους.

Πράγματι, όπως επιβεβαιώνει ο J. A. Petropoulos, μέσω των παρατηρήσεων για την ελληνική κοινωνία που είχε διατυπώσει το 1832 ο βουαρικτής καταγωγής λόγιος, F. Thiersch, κατόπιν επαφής του με ελληνικές πολιτικές ομάδες, το φαινόμενο της πατρωνίας είχε άμεση συνάφεια με την πρότερη διαμόρφωση της δομής της ελληνικής κοινωνίας, η οποία ήταν αποτέλεσμα μακροχρόνιας διεργασίας. Πιο συγκεκριμένα, το επίσημο κράτος αδυνατούσε να οριοθετεί και να προστατεύει τους υπηκόους του. Κατά συνέπεια, το κάθε άτομο έπρεπε να αυτενεργεί προκειμένου να μπορεί να υπάρξει με συγκεκριμένο ρόλο μέσα στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Άρα, ανάλογα με το βαθμό δυναμικής του, είτε

ακολουθούσε κάποιον άλλο ισχυρότερο, είτε συσπείρωνε ακολούθους γύρω από το πρόσωπό του. Επομένως, συμπεραίνουμε, σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις, ότι οι παραπάνω λόγοι οδηγούσαν τους υπηκόους να καταφεύγουν σε μη κρατικούς φορείς, οι οποίοι θα τους παρείχαν τη στοιχειώδη ασφάλεια.

β) Ο πρώτος φορέας ήταν η ευρύτερη οικογένεια, γεγονός που επαληθεύεται και από τις επισημάνσεις του G. Hering στο Β' παράθεμα περί αξιολογής ασφάλειας που παρείχε στο άτομο ο θεσμός της οικογένειας. Κάθε οικογένεια συνδεόταν οριζόντια με άλλες οικογένειες και κάθετα με πάτρωνες-προστάτες και τις οικογένειές τους, που είχαν υψηλότερη κοινωνική θέση. Η ίδια ακριβώς δομή, που θυμίζει πυραμίδα περιγράφεται στην ίδια πηγή. Η κάθε οικογένεια με τις γενιές και τους κλάδους της ενωνόταν οριζοντίως με αντίστοιχης κοινωνικής τάξης οικογένειες ή πρόσωπα και καθέτως με ισχυρότερες οικογένειες ή ισχυρότερα άτομα. Αυτοί οι ισχυροί με τη σειρά τους υπάγονταν σε άλλους ακόμη ισχυρότερους. Οι τρόποι σύνδεσης των οικογενειών είτε με οριζόντιο είτε με κάθετο τρόπο, ώστε να διασφαλιστεί η ένωση και να επισφραγιστούν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις καθενός από τους εμπλεκόμενους ήταν κοινωνικοί θεσμοί όπως οι γάμοι, οι αδελφοποιήσεις, οι υιοθεσίες και οι κουμπαριές μέσω γάμου ή βάπτισης.

Αξίζει, λοιπόν, να δούμε τα πελατειακά δίκτυα τριών γεωγραφικών περιοχών του ελληνικού χώρου, όπως προκύπτει από τις ιστορικές μας γνώσεις. Στην Πελοπόννησο, για παράδειγμα, κατά την περίοδο 1715-1821 αναπτύχθηκαν δύο μεγάλα δίκτυα πατρωνίας, στην κορυφή των οποίων βρίσκονταν οικογένειες προκρίτων. Ανάμεσα σ' αυτές επικρατούσε έντονος ανταγωνισμός για την άσκηση επιρροής σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας ζωής και για την κατάληψη των δημοσίων θέσεων. Στη Στερεά Ελλάδα φορείς της πατρωνίας ήταν μεγαλοαρχαγοί. Στα νησιά, εξάλλου, στην ηγεσία των δικτύων πατρωνίας βρίσκονταν οι οικογένειες των μεγάλων πλοιοκτητών.

Επίλογος προαιρετικά:

Ολοκληρώνοντας, τα κατοπινά κόμματα δεν αποτελούν απλή μετεξέλιξη των δικτύων πατρωνίας. Επί τουρκοκρατίας το πολιτικό πλαίσιο ήταν δεδομένο και αναμφισβήτητο: η οθωμανική κυριαρχία. Τα ζητήματα στα οποία μπορούσαν να εκφραστούν διαφωνίες και διαφορετικές απόψεις ήταν είτε η διεκδίκηση δημοσίων αξιωμάτων είτε η αντιμετώπιση μικροπροβλημάτων της καθημερινής ζωής, περισσότερο «τεχνικής» υφής, όπως π.χ. ζητήματα δημοσίων έργων. Οι φορείς της πατρωνίας δεν είχαν λόγο σε ζητήματα που άπτονταν της νομοθεσίας ή της εξωτερικής πολιτικής, και επομένως τα δίκτυα πατρωνίας δεν διαμόρφωναν διαφορετικές πολιτικές απόψεις. Γενικότερα, τα δίκτυα πατρωνίας δεν λειτουργούσαν κάτω από τους ίδιους όρους και δεν ανταποκρίνονταν στις ίδιες ανάγκες με τα κατοπινά κόμματα.

ΘΕΜΑ Δ1

Δ1. Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε τον ρόλο του εμπορίου στην οικονομική ανάπτυξη του Πόντου κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ού αιώνα.

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Το εμπόριο εξακολούθησε να διεξάγεται στις πόλεις Τραπεζούντα και Αμισό. [...] Εμπορικά λιμάνια στον Πόντο ήταν η Κερασούντα, τα Κοτύωρα, η Οινόη, τα Σούρμενα κ.ά. Στην Τραπεζούντα το 1869 η αξία των εισαγωγών είχε φθάσει στα 62.787.464 φράγκα, με χώρες προελεύσεως κατά σειρά: Αγγλία, Περσία, Γαλλία, Ρωσία, Ελβετία και προτελευταία την Ελλάδα με 131.150 φράγκα, και των εξαγωγών στα 37.901.438 φράγκα, με προορισμό κατά σειρά: Περσία, Κωνσταντινούπολη, Ρωσία, Γαλλία, Καύκασο κ.ά.

Οδυσσεύς Λαμφίδης, «Πόντος», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, τ. ΙΓ', σελ. 435.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Στον Πόντο η οικονομική δραστηριότητα περιοριζόταν στην παραλιακή ζώνη και σ' αυτή πάλι ήκμαζε το ελληνικό στοιχείο. Το σπουδαιότερο κέντρο ήταν η Τραπεζούντα, που βρισκόταν στο τέλος του χερσαίου δρόμου και στο επίκεντρο της επικοινωνίας της Περσίας και της Κασπίας με όλη τη Μικρά Ασία και με τη Δύση. Το εμπόριο της Τραπεζούντας αναπτύχθηκε ιδιαίτερα από το 1883, όταν η Ρωσία απέκλεισε την οδό μέσω Καυκάσου στο περσικό εμπόριο, μέχρι το 1906, οπότε αποκαταστάθηκε πάλι η επικοινωνία μέσω Ρωσίας. Στο διαμετακομιστικό εμπόριο της Τραπεζούντας η ελληνική ναυτιλία έπαιζε σημαντικό ρόλο -ερχόταν τρίτη στις εισαγωγές και εξαγωγές στο λιμάνι της πόλεως. Υπήρχε υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών, ενώ οι ντόπιοι μεγάλοι τραπεζικοί και εμπορικοί οίκοι των Γ. Καπαγιαννίδη, αδελφών Φωστηροπούλου και των Θεοφύλακτου και Λεοντίδη ήλεγχαν την οικονομική ζωή του τόπου. Δεύτερη σε σημασία ερχόταν η Αμισός που ήκμαζε ως κέντρο εξαγωγής καπνού και διέθετε και αυτή υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών. Η Κερασούντα και τα Κοτύωρα ήκμαζαν επίσης· και εκεί το εμπόριο ήταν στα χέρια των Ελλήνων.

Ελένη Κατσιαδάκη-Γαρδίκια, «Μικρά Ασία», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, τ. ΙΔ', σελ. 372.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Όσον αφορά στην Αμισό, που βασιζόταν περισσότερο στην αγροτική παραγωγή της ενδοχώρας της -ήταν άλλωστε ιδανική η θέση της, για να εξυπηρετεί την κεντρική Ανατολία- οι εξαγωγές από το λιμάνι της αυξήθηκαν εντυπωσιακά χάρις σε συγκεκριμένα προϊόντα, όπως κυρίως τον καπνό, το σιτάρι, το αλεύρι και τη βρόμη, ενώ το ύψος των εισαγωγών δεν μεταβλήθηκε σημαντικά, καθώς άλλα προϊόντα μειώθηκαν (βαμβακερά και μάλλινα είδη, μέταλλα), και άλλα αυξήθηκαν (καφές, είδη σπιτιού και ζάχαρη). Το λιμάνι της Κερασούντας, σε εξαιρετικά ευνοϊκή θέση για τις

κεντρικές επαρχίες της Μ. Ασίας, παρουσιάζεται αναλογικά ως το πιο αποδοτικό στο εισαγωγικό και το εξαγωγικό εμπόριο.

Κυριάκος Χατζηκυριακίδης, «Η οικονομία του βιλαετίου Τραπεζούντας μέσα από τις εμπορικές εκθέσεις του Βρετανού Προξένου Alfred Biliotti (1873-1885)», στο Θεοδόσιος Αρ. Κυριακίδης και Κυριάκος Στ. Χατζηκυριακίδης (επιμ.), *Ο Πόντος στην ύστερη Οθωμανική Αυτοκρατορία (1774-1908): Κοινωνία και Οικονομία*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2018, σελ. 77.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Δ1.

[Πρόλογος: προαιρετικός]

Το δυσμενές κλίμα για τους υπόδουλους Έλληνες, που είχε διαμορφωθεί στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, κατά τη διάρκεια της Επανάστασης του 1821, άρχισε σταδιακά να υποχωρεί μετά την παραχώρηση των ειδικών προνομίων, γνωστών στην παγκόσμια ιστορία με τους νομικούς όρους «Χάτι Σερίφ» (1839) και «Χάτι Χουμαγιούν» (1856), τα οποία παραχώρησαν θεωρητική ισονομία και θρησκευτική ελευθερία. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ο ποντιακός Ελληνισμός κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα πήρε ξανά στα χέρια του το εμπόριο ολόκληρου του Εύξεινου Πόντου και της ενδοχώρας, ενώ η Τραπεζούντα ξαναβρήκε τις παλιές της δόξες.

Η κυρία πλουτοπαραγωγική πηγή στα παράλια του Ευξείνου Πόντου κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ού αιώνα ήταν το διαμετακομιστικό εμπόριο. Το δεύτερο παράθεμα προσθέτει ότι η οικονομική δραστηριότητα συγκεντρωνόταν στην παραλιακή ζώνη του Πόντου, όπου βρισκόταν σε ακμή το ελληνικό στοιχείο. Κυριότερα λιμάνια αυτής της δραστηριότητας ήταν την Αμισό, την Τραπεζούντα, η Κερασούντα, η Οδησός, η Βραϊλα, το Νοβοροσίτσι και η Σεβαστούπολη. Το πρώτο κείμενο επιβεβαιώνει τη σημασία της Τραπεζούντας, της Αμισού και της Κερασούντας ως σημαντικών εμπορικών λιμανιών στις ακτές του Πόντου, και προσθέτει επίσης τα Κοτύωρα, την Οινόη και τα Σούρμενα. Στη μεγάλη σημασία που είχαν τα λιμάνια της Κερασούντας και των Κοτυόρων, αναφέρεται επίσης και η Κατσιαδάκη-Γαρδίκια, τονίζοντας ότι η εμπορική δραστηριότητα σε αυτά τα σημεία βρισκόταν υπό τον έλεγχο των Ελλήνων. Κατά τη διάρκεια του πολέμου οι Νεότουρκοι με διάφορους τρόπους προσπαθούσαν να απομακρύνουν και να περιορίσουν το εμπόριο των χριστιανών, οι οποίοι για να επιβιώσουν συνεργάστηκαν με τις τοπικές μουσουλμανικές εθνότητες.

Η Τραπεζούντα μέχρι το 1869 έλεγχε το 40% του εμπορίου της Περσίας και το διαμετακομιστικό εμπόριο απέφερε κέρδος περίπου 200.000.000 φράγκα το χρόνο. Το πρώτο παράθεμα προσθέτει σημαντικά ποσοτικά στοιχεία για τη σημασία του λιμανιού της Τραπεζούντας αναφέροντας ότι το 1869 η αξία των εισαγωγών ανερχόταν σε 62.787.464 φράγκα. Οι χώρες προέλευσης των εισαγόμενων αγαθών ήταν με σειρά η Αγγλία, η Περσία, η Γαλλία, η Ρωσία, η Ελβετία, ενώ η Ελλάδα βρισκόταν στην προτελευταία θέση με αξία εισαγωγών 131.150 φράγκα. Αντίστοιχα, η αξία των εξαγωγών από το λιμάνι της Τραπεζούντας, σύμφωνα με την ίδια πηγή, ανερχόταν σε 37.901.438 φράγκα και οι σημαντικότεροι προορισμοί των εξαγόμενων αγαθών ήταν με σειρά σημασίας η Περσία, η Κωνσταντινούπολη, η Ρωσία, η Γαλλία, η περιοχή του Καυκάσου και άλλα σημεία

με μικρότερη συμμετοχή. Λόγω αυτής της δραστηριότητας, σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις, οι ελληνικές επιχειρήσεις διέθεταν εμπορικά υποκαταστήματα και πρακτορεία μεταφορών στη Ρωσία, την Περσία, την Αγγλία, την Κωνσταντινούπολη, τη Μασσαλία και σε άλλες μεγάλες πόλεις της Ευρώπης.

Η Τραπεζούντα αποτελούσε το σταυροδρόμι της εμπορικής κίνησης μεταξύ Δύσης και Ανατολής μέχρι το 1869 που ολοκληρώθηκε η διάνοιξη της Διώρυγας του Σουέζ, οπότε άρχισε η σταδιακή παρακμή του λιμανιού της. Το κείμενο της Κατσιαδάκη-Γαρδίκια επιβεβαιώνει τη σημασία της Τραπεζούντας λόγω της γεωγραφικής της θέσης, αναφέροντας ότι το λιμάνι της βρισκόταν στο τέλος χερσαίων εμπορικών οδών και αποτελούσε κομβικό σημείο για την εμπορική σύνδεση της Περσίας και της Κασπίας με την υπόλοιπη Μικρά Ασία αλλά και τη Δύση. Ωστόσο, για μεγάλο διάστημα και μετά το 1883, τέσσερις μεγάλοι ελληνικοί τραπεζικοί και εμπορικοί οίκοι της Τραπεζούντας έλεγχαν μαζί με το υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών σχεδόν όλη την οικονομία του ανατολικού Πόντου. Το δεύτερο παράθεμα επιβεβαιώνει την ανάπτυξη της εμπορικής δραστηριότητας στην Τραπεζούντα μετά το 1883 και προσθέτει ότι αυτή η εξέλιξη οφειλόταν στον αποκλεισμό που επέβαλε η Ρωσία στη διεξαγωγή του εμπορίου της Περσίας μέσω του Καυκάσου. Ο αποκλεισμός αυτός παρέμεινε σε ισχύ ως το 1906, οπότε αποκαταστάθηκε η λειτουργία αυτής της εμπορικής διόδου. Το κείμενο της Κατσιαδάκη-Γαρδίκια επιβεβαιώνει επίσης τη λειτουργία υποκαταστήματος της Τράπεζας Αθηνών στην περιοχή και τη λειτουργία μεγάλων εμπορικών και τραπεζικών οίκων υπό τον έλεγχο Ελλήνων της περιοχής, αναφέροντας χαρακτηριστικά τις επιχειρήσεις των Γ. Καπαγιαννίδη, αδελφών Φωστηροπούλου και των Θεοφύλακτου και Λεοντίδη. Όπως μάλιστα αναφέρεται χαρακτηριστικά στο κείμενο, η δραστηριότητα αυτών των οίκων καθόριζε την οικονομική ζωή της περιοχής. Στην εξέλιξη της Τραπεζούντας, σύμφωνα με όσα συμπληρώνει το ίδιο κείμενο, πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιξε η ελληνική ναυτιλία, η οποία βρισκόταν στην τρίτη θέση ως προς τις εισαγωγές και τις εξαγωγές του λιμανιού της πόλης.

Ανάλογη ήταν η οικονομική κίνηση των Ελλήνων και στις άλλες πόλεις του Πόντου: από το εμπορικό λιμάνι της Αμισού εξαγονταν μεγάλες ποσότητες εξαιρετικού καπνού και άλλων εγχώριων προϊόντων, ενώ το 1869 στην Αμισό από τις 214 επιχειρήσεις της πόλης οι 156 ανήκαν στους Έλληνες. Η Κατσιαδάκη-Γαρδίκια επιβεβαιώνει τη σημασία της Αμισού ως λιμάνι για την εξαγωγή καπνού και αναφέρει ότι η εμπορική δραστηριότητα της πόλης ερχόταν δεύτερη σε σημασία μετά την Τραπεζούντα. Για αυτό τον λόγο λειτουργούσε και στην Αμισό δεύτερο υποκατάστημα της Τράπεζας των Αθηνών για την περιοχή του Πόντου. Το κείμενο του Χατζηκυριακίδη επίσης τονίζει τη σύνδεση του εμπορίου της Αμισού με την αγροτική παραγωγή της μικρασιατικής ενδοχώρας και εξηγεί ότι αυτό οφειλόταν στη γεωγραφική θέση της πόλης. Το ίδιο κείμενο μάλιστα προσθέτει ότι εκτός από τα καπνά, σημαντικά αγροτικά προϊόντα που εξαγονταν από το λιμάνι της Αμισού ήταν το σιτάρι, το αλεύρι και η βρόμη, τα οποία είχαν σταθερή συμμετοχή στην εμπορική κίνηση. Προστίθεται επίσης από την ίδια πηγή ότι υπήρξαν προϊόντα με κυμαινόμενη συμμετοχή στην εμπορική δραστηριότητα της

πόλης, δηλαδή μειώθηκε η σημασία των βαμβακερών και μάλλινων υφασμάτων και των μετάλλων αλλά αυξήθηκε η σημασία του καφέ, της ζάχαρης και των οικιακών ειδών. Παρά τις μεταβολές αυτές ωστόσο η αξία της εμπορικής κίνησης στην Αμισό παρέμεινε σταθερή.

Στην Κερασούντα οι εφοπλιστικοί και εμπορικοί οίκοι των Κωνσταντινίδη, Κακουλίδη, Σούρμελη και Πισσάνη καταξιώθηκαν στα μεγάλα εμπορικά κέντρα του Εύξεινου Πόντου αλλά και της Ευρώπης. Σύμφωνα με όσα προσθέτει στις ιστορικές μας γνώσεις ο Χατζηκυριακίδης, η εμπορική ανάπτυξη της Κερασούντας στηρίχθηκε στη γεωγραφική της θέση, η οποία ευνοούσε το εμπόριο με την κεντρική Μικρά Ασία και τη διεξαγωγή τόσο της εξαγωγικής όσο και της εισαγωγικής δραστηριότητας.

(Επίλογος: Προαιρετικός)

Συνέπεια όλων αυτών ήταν ότι ο 20ός αιώνας βρήκε τον ελληνισμό του Πόντου να έχει θεαματικό προβάδισμα συγκριτικά με τις άλλες εθνότητες της ευρύτερης περιοχής στον οικονομικό τομέα.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα φετινά θέματα στο μάθημα της Ιστορίας Προσανατολισμού χαρακτηρίζονται από σαφήνεια στη διατύπωση και ορθολογική κλιμάκωση του βαθμού δυσκολίας. Οι επαρκώς προετοιμασμένοι υποψήφιοι δεν αναμένεται να αντιμετωπίσουν ιδιαίτερες δυσκολίες.

Τα ζητούμενα καλύπτουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, το σύνολο των κεφαλαίων της εξεταστέας ύλης, με μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης το 2ο Κεφάλαιο («Η διαμόρφωση και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα»), το οποίο απαντάται σε τρία από τα συνολικά πέντε ζητήματα. Παράλληλα, κεντρική θέση στις φετινές εξετάσεις κατείχε το θεματικό πεδίο του εμπορίου, καθώς εξετάστηκε τόσο στην Πρώτη (Θέμα Β1 - Εμπόριο Ελλάδας) όσο και στη Δεύτερη Ομάδα (Θέμα Δ1- Εμπόριο Πόντου). Αξίζει να σημειωθεί ότι για την απάντηση στις ερωτήσεις του θέματος Β, οι μαθητές θα πρέπει να έχουν απομνημονεύσει αριθμητικά δεδομένα που αναφέρονται στο σχολικό βιβλίο.

Τέλος, σημειώνεται ότι τα κείμενα Α και Β στο Θέμα Δ1 έχουν δοθεί ξανά στις Επαναληπτικές Πανελλήνιες Εξετάσεις του 2011 με το ίδιο ζητούμενο και συμπεριλαμβάνονται στο Βιβλίο «Θεματολόγιο Ιστορικών Πηγών» της Ώθησης, το οποίο αξιοποιείται για την προετοιμασία των μαθητών μας.

Καλή επιτυχία!

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

ΩΘΗΣΗ

Αφειρηρία το μέλλον